

ЕПІТЕТНІ СПОЛУЧЕННЯ У СКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ

У текстах українських замовлянь виділяється епітет – художнє, образне означення, що називає характерну властивість предмета, явища [3, 58]. Н.О. Данилюк зазначає, що цілісні, нерозкладні епітетні словосполучення у фольклорі мають асоціативний зміст, поєднані культурно-історичними традиціями [2, 13]. Серед постійних епітетів переважають ті, що виникли внаслідок зорового сприйняття довкілля (кольороназви, ознаки за якістю, кількістю, матеріалом, розміром тощо) [2, 14].

Здійснено класифікацію епітетів за семантикою кольору, розміру, ваги, віку, опису хвороб та здоров'я, релігійних характеристик.

За семантикою кольору виділяємо такі епітети: *білий, срібний, золотий, сірий, чорний, червоний, синій, жовтий* та інші, наприклад: *Білий камінь у морі* [1, 126]; *Місяцю, місяченьку, срібні рожеки, золоті ніжки* [1, 126]; *Місяцю молодий, в тебе хрест золотий* [1, 132]; *Їхав Юрій на білім коні золотим мостом, підпірався золотим хостом* [1, 133]; *Їхав Ісус Христос на сірому коню в сірому жупаню з трьома хортами: один чорний, другий сірий, третій білий* [1, 135]; *Щоб тут тобі червоної крові не спивати, синіх жил не потягати, жовтої кості не ламати* [1, 148]. Зауважимо, що білий і золотий кольори мають помітно більшу частотність у текстах українських замовлянь, адже «білий колір у давній християнській символіці виступає атрибутом святості, добра, невинності, радості» [4, 16], а золотий колір – символ світла, блиску, слави, сонця, нетління, життя і здоров'я [5, 43]. Рідковживаним можемо назвати епітет *половий*, який зустрічаємо у тексті з іншими кольороназвами, наприклад: *За морем, за океаном бігло три пси: один сірий, другий білий, третій половий* [1, 141];

Щодо семантики розміру та ваги, то такі приклади нечисленні, як-от: *Їхав Юрій маленькими осятами* [1, 156]; *Розтечися і рознесися легким пером і буйним вітром* [1, 150];

Вікові характеристики у складі епітетних сполучень зазвичай притаманні текстам замовлянь зубного болю, основними елементами яких є молодий та старий місяці, наприклад: *Молодий місяцю, золоті в тебе роги* [1, 126]; *Ти місяцю молодий, в тебе ріг золотий* [1, 127]; *Молодий пита старого місяця, чи не боліли зуби мертвого?* [1, 132]; а також текстам іншої тематики, як-от: *Все його життя від молодості до старості* [1, 127].

Зважаючи на те, що найпоширенішим видом замовлянь є лікувальні, то й лексика переважає відповідна, тобто на позначення характеристики хвороб та здоров'я, що й спостерігаємо у контекстах на кшталт: *Візьми ти мою лихую хворість, а мені дай здоровля крепке, як криця* [1, 126]; *Чи ти бех, чи ти бешиха вітряна, водяна, запитана, заїдена, чоловіча, жіноча, хлоп'яча, дівчача* [1, 163];

Оберегові замовляння зазнавали більш виразного впливу християнської культурної традиції, що зумовило використання епітетів, які виражають релігійні характеристики, наприклад: *Господній дух* [1, 143]; *Свята Марія Божа* [1, 145]; *Цю чорну слабость вижени, бруд з тіла видави чистим хрестом животворящим* [1, 145]; *А тепер святий Ілію, святий Михайле і святий Міколаю, будьте міні на рахуночку. Амінь* [1, 149].

Специфічна риса фольклору – тавтологічні епітети (*нова-новина, старосто старесенький, молодії молодиці, темная темниця, криниченька муром мурована* та ін.); до усталених епітетних словосполучень належать атрибути-прикладки (*матінко-любко, хлопець-молодець, орли-сизоперці, нічка-петрівочка* й ін.) [2, 14].

У текстах українських замовлянь зустрічаємо тавтологічні епітети, як-от: *А біль занеси з собою під небо, під хмари, в далеку даль, від хрещених людей* [1, 126]; *Добрідень, вода йорданна! Ти від Бога прислана, називаєшся Оліяна, очищаєш ліски, піски, каміння, кремення, очистиь роджену,*

наіменовану, книжну, молитвовану, **миром мировану** рабу Божу (...) від гістцю [1, 150].

Усталені епітетні словосполучення представлені такими прикладами: **буйний вітер, бистрі води**, як-от: *Йди собі на чорні луга, де буйний вітер свистав, перебував! Амінь* [1, 161]; *Чи в тебе собака, чи в тебе котяча, чи парубоча, чи дівоча, – іди туди, де жовті піски пересипаються, де бистрі води переливаються* [1, 167].

Крім вище названих словосполучень, у текстах українських замовлянь функціонують атрибути-прикладки (**гостець-братець**), наприклад: *Гостець-братець, злюбимий дух, не мої слова – Божі слова і святої Богородиці Діви Марії* [1, 150].

Отже, епітети класифікуються за семантикою кольору, розміру, ваги, віку, опису хвороб та здоров'я, релігійних характеристик. У текстах українських замовлянь функціонують усталені епітетні словосполучення, атрибути-прикладки, тавтологічні епітети, виникнення яких пов'язується із базовою внутрішньою формою ключових лексем.

Список використаних джерел

1. Ви, зорі-зориці...Українська народна магічна поезія: (Замовляння) / Упоряд. М.Г. Василенка, Т.М. Шевчук; Передм. М.Г. Василенка. – К.: Молодь, 1991. – 336 с.
2. Данилюк Н. О. Мова української народної пісні (лексико-семантичний і функціональний аспекти): автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / НАН України / Н. О. Данилюк. – К., 2010. – 36 с.
3. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
4. Матеріали та методичні рекомендації до спецкурсів з ідіостилістики / Упорядн. Л.В. Шулінова. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 45 с.
5. Миронова Л.Н. Цветоведение. – Минск, 1984. – 125 с.